

Verbouwen van bouw materiaal

**Verkenning naar de kansen van de landbouw als bron van
bouw materiaal in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden**

Onderdeel Meerjarenprogramma 'Groen Verbindt'

Inleiding

Op 1 maart 2019 is binnen het Meerjarenprogramma 'Groen Verbindt' de balans opgemaakt van de invulling van het programma. Binnen het Meerjarenprogramma is ruimte ontstaan voor aanvullende projecten die in 2019 gestart dienen te worden. De gebiedscoalitie heeft gevraagd om suggesties voor deze aanvullende projecten.

Voor u ligt ons doorpakvoorstel 'Verbouwen van bouw materiaal'. Dit is een van de resultaten van de verkenning 'Waarde in de Waard'. Dit doorpakvoorstel borduurt voort op de energie, ideeën en verbindingen die door – of in de periferie van – de verkenning 'Waarde in de Waard' zijn ontstaan.

Met dit voorstel willen wij:

- op korte termijn bijdragen aan de verdere invulling van de doelstellingen uit het lopende Meerjarenprogramma 'Groen Verbindt';
- op langere termijn bijdragen aan de vorming van projectvoorstellen voor een eventuele volgende gebiedsdeals voor de Ablasserwaard en Vijfheerenlanden.

Lisanne Addink-Dölle en Gerard de Winter
Initiatiefnemers werkgroep Circulaire Economie Blauwzaam

Maart 2019

Naar een circulaire economie

Tot op heden heeft economische groei een directe impact op de leefomgeving. Dat komt doordat het economisch denken veelal uitgaat van een lineair proces. Grondstoffen worden in zo'n proces verwerkt tot producten die na gebruik op een afvalberg gestort worden of in een oven verbrand worden. Hierdoor raakt de aarde zwaar belast, wat een direct risico vormt voor ons voortbestaan. De wereldbevolking groeit en de welvaart stijgt wereldwijd. Als we alle mensen toegang willen kunnen geven tot voedsel en andere consumptiegoederen, is een andere manier van denken nodig. Een denken dat economische groei loskoppelt van de belasting van ons ecosysteem.

Om die reden heeft de Rijksoverheid aangegeven af te stappen van het lineair economisch denken. Zij heeft een rijksbreed programma opgesteld dat ertoe moet leiden dat de economie in 2050 volledig circulair is. In een circulaire economie worden kringlopen gesloten, worden afval en verspilling voorkomen en creëert het bedrijfsleven waarde voor klant en samenleving op korte en op lange termijn. De transitie naar een circulaire economie is ook een van de prioriteiten van de provincie Zuid-Holland. De provincie wil een proeftuin zijn op het gebied van de circulaire economie en ontwikkelt hiervoor een nieuw provinciaal beleidskader.

De regio Alblasserwaard en Vijfheerenlanden is een gebied dat ambitie combineert met rentmeesterschap. Het is dan ook niet vreemd dat visiedocumenten van diverse partijen in deze regio ambities uitspreken voor een duurzame toekomst. Zo ook in het Meerjarenprogramma 'Groen Verbindt' van de Landschapstafel Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Daarin staat onder meer: "In een streek waarin rentmeesterschap en kwaliteit hoog in het vaandel staan, is het logisch om ondernemerschap te ontwikkelen in relatie tot de natuur en de mens. Daaraan willen we een stevige impuls geven." Een van de genoemde voorbeelden is de circulaire economie.

Om aan te sluiten bij en actief bij te dragen aan de hierboven beschreven ambities is het noodzakelijk kansen te ontdekken en versneld op gang te brengen. Het Meerjarenprogramma 'Groen Verbindt' biedt de ambitie én de mogelijkheid om middels verkenningen rondom het thema Circulaire Economie hier handen en voeten aan te geven. In dit projectvoorstel willen wij deze mogelijkheid concretiseren.

Projectkader

De verkenning 'Verbouwen van bouw materiaal' staat vanzelfsprekend niet op zichzelf. Het neemt een aantal initiatieven, ontwikkelingen, documenten en netwerken als uitgangspunt:

- het Meerjarenprogramma 'Groen Verbindt';
- de initiatieven rondom het thema Energietransitie van BlauwZaam, m.n. de activiteiten en het netwerk van de werkgroep Bouwen & Wonen;
- de initiatieven rondom het thema Circulaire Economie van BlauwZaam, m.n. de activiteiten en het netwerk van de werkgroep Circulair Ondernemerschap;
- de biobased economy en het rapport van de Rabobank Circular Challenge Zuid-Holland Zuid.

Meerjarenprogramma 'Groen Verbindt'

De gebiedscoalitie heeft in het Meerjarenprogramma een aantal doelen gesteld, waaronder:

- vanuit de bezieling en eigenheid van de betrokken partijen
- de streek groener, levendiger, toegankelijker en duurzamer maken
- op een wijze die past bij de A5H, namelijk van onderop, inclusief en transparant.

Daarbij gelden de volgende opgaven:

1. Het versterken en verbinden van de iconen
2. Het versterken van de biodiversiteit en het behoud van het landschap

3. Het verduurzamen van de lokale economie
4. Het benutten van de kansen van het water
5. Het versterken van de Polderbeleving

Dit sluit onder meer aan bij de beleidsdoelstellingen van de provincie Zuid-Holland, te weten:

- bevordering van groenbeleving inclusief het vergroten van recreatie in een gebied;
- stimulering van biodiversiteit,
- agrarisch ondernemerschap.

De gebiedscoalitie staat daarbij een inclusieve benadering voor, zo stelt het Meerjarenprogramma. Dat betekent dat het programma verder kijkt dan uitsluitend het groene domein. Groen – zo staat in het Meerjarenprogramma – is een thema is dat vooral tot zijn recht komt in verbinding met andere domeinen, zoals ‘sociaal’, ‘duurzame economie (waaronder recreatie)’ en ‘onderwijs’. Op deze wijze kunnen integrale en inclusieve duurzame oplossingen worden gerealiseerd.

De verbinding tussen Meerjarenprogramma ‘Groen Verbindt’ en het thema ‘circulaire economie’ ligt voor de hand:

- een circulaire economie ontlast ons ecosysteem en draagt zo actief bij aan verbetering van de groene leefomgeving;
- circulaire innovatie verbindt het domein van de economie aan onze leefomgeving;
- circulaire innovatie gaat over nieuwe vormen van samenwerking door ketens heen;
- de aandacht voor circulair ondernemerschap draagt bovendien bij aan de bewustwording van het belang van die leefomgeving.

Deze verbindingen tussen sectoren zijn niet eenvoudig, zeker niet als het gaat om oplossingen rondom de verduurzaming van energievoorziening, landbouw en economie. De gebiedscoalitie wil daarom vanuit het Meerjarenprogramma processen in beweging brengen die bijdragen aan bovengenoemde vraagstukken.

Met de verkenning ‘Verbouwen van bouw materiaal’ wil BlauwZaam invulling geven aan deze ambitie. Al jaren werkt BlauwZaam aan initiatieven rondom duurzaam bouwen en circulaire economie. Tevens werkt BlauwZaam aan projecten die de biodiversiteit en polderbeleving ten goede komen. De partijen die met deze en andere lopende ontwikkelingen (zoals de biobased economy) bezig zijn, wil BlauwZaam in deze verkenning bijeenbrengen om mogelijkheden voor een andere vorm van duurzame landbouw te verkennen, namelijk het verbouwen van bouw materiaal door agrarische ondernemers.

Projectdoelstelling

Activiteiten als de Circular Challenge van de Rabobank, het convenant ‘Circulair Ondernemerschap’, de circulaire verkenning ‘Waarde in de Waard’ en andere initiatieven van BlauwZaam bieden zicht op nieuwe kansen en ambities in de streek. We hebben scherper op het netvlies welke partijen stappen willen maken in circulair bouwen (onder meer op basis van de aanmeldingen tijdens de inspiratiesessie op 16 januari jl., weten van regionale bedrijven die bouwmaterialen maken uit natuurlijke materialen en hebben kennis vergaard van (inter)nationale mogelijkheden van circulair bouw materiaal.

Dit vraagt om innovatief denken. Circulaire innovatie is een uitdaging. Aan de basis daarvan liggen zes circulaire businessmodellen. Een daarvan is het creëren van een circulaire supply chain, waarin de materiaalstromen maximaal hernieuwbaar zijn. Hoe mooi zou het zijn als bouw materiaal uit eigen streek komt? Bijvoorbeeld door het te laten groeien. Er zijn al voorbeelden dat dit kan, zoals huizen van hennep, isolatie van gras en wanden van vlas. Maar kan het ook in de A5H? Oftewel: kan een boer bouw materiaal verbouwen?

Het doel van de verkenning ‘Verbouwen van bouw materiaal’ is om – in samenspraak tussen potentiële leveranciers en afnemers – zoveel mogelijk kansrijke en inspirerende ideeën te verzamelen voor circulair, agrarische bouw materiaal en hieruit twee concepten uit te werken die uitvoerbaar zijn in en passend zijn voor de A5H of die kunnen leiden tot mogelijke projectvoorstellen voor volgende gebiedsdeals. De verkenning draagt zo bij aan een aantal van de opgaven genoemd in ‘Groen Verbindt’, zoals het verduurzamen van de lokale economie, het versterken van de biodiversiteit, het verbreden van de landbouw en het behoud van het landschap.

Bij de uitvoering van de verkenning ‘Waarde in de Waard’ hebben wij getracht naast MKB-bedrijven ook agrarische ondernemers te betrekken. Dat is uiteindelijk niet gelukt: twee bedrijven uit deze sector haakten door omstandigheden vlak voor het begin van de verkenning af. Dat was jammer, gezien de focus van het Meerjarenprogramma. De verkenning ‘Verbouwen van bouw materiaal’ beoogt een prominente rol voor agrarische ondernemers. Daarnaast willen wij onder meer natuurorganisaties, onderzoeksinstituten, expertteams van Provincie Zuid-Holland, de werkgroep Bouwen & Wonen van BlauwZaam, diverse geïnteresseerden n.a.v. ‘Waarde in de Waard’ en andere geïnteresseerden (zoals Faay in Vianen) betrekken.

Projectaanpak

Wij hanteren in deze verkenning de beproefde ‘Waardeloos Weer Waardevol’-methode, een methode die door VerdraaidGoed en de TU Delft is ontwikkeld om via een materiaalstromenanalyse en creatieve sessie te komen tot concrete oplossingen om kringlopen te sluiten. Deze methode bestaat uit de volgende fasen:

1. Voorbereidende fase (projectorganisatie, werving en afbakening)
2. Analysefase (bestaande kennis en ideeën, onderzoeken, materiaalstromen- en analyse)
3. Creatieve fase (genereren van een palet ideeën op basis van materialen en productwensen)
4. Verdiepings- en opleveringsfase (uitwerken van de twee meest kansrijke ideeën tot concrete concepten en in presentatievorm delen van de uitgewerkte concepten en afronding)

Voorbereidingsfase

<i>Wat</i>	<i>Met wie</i>	<i>Resultaat</i>
Uitwerken en afstemmen verkenningsroute	Gebiedscoalitie en bestuur BlauwZaam	Projectplan dat is afgestemd met gebiedscoalitie en bestuur
Inventariseren en selecteren van kansrijke gesprekspartners en stakeholders	Gebiedscoalitie, BlauwZaam, provincie Zuid-Holland	Shortlist van 15-20 gesprekspartners
Werving van deelnemers	Blauwzaam	Ca. 10 deelnemers
Kick-off met deelnemers en stakeholders		Focus op verkenningsvraag

Analysefase

<i>Wat</i>	<i>Met wie</i>	<i>Resultaat</i>
In kaart brengen van mogelijke materiaalstromen	Deelnemers / onderzoeksinstituten	Inventarisatie van relevante materiaalstromen
In kaart brengen van mogelijke producten	Deelnemers	Inventarisatie van relevante ontwerprichtingen
Uitwerken analysefase	Deelnemers	materiaal- en productkaarten

Ideeënfase

<i>Wat</i>	<i>Met wie</i>	<i>Resultaat</i>
Middels creatieve sessie genereren van inspirerende ideeën	Deelnemers	Zoveel mogelijk iD-kaarten op schetsniveau
Uitwerken van ideeën op iD-kaarten	Deelnemers	Uitwerking van iD-kaarten op niveau 1
Beoordeling/selectie van meest kansrijke ideeën	Deelnemers en desgewenst de stakeholders	2 meest kansrijke en relevante ideeën

Verdiepingsfase

<i>Wat</i>	<i>Met wie</i>	<i>Resultaat</i>
Uitwerken van de geselecteerde iD-kaarten	Deelnemers	2 uitgewerkte verdiepingskaarten
Presentatie verdiepingskaarten aan stakeholders	Deelnemers, stakeholders en andere geïnteresseerden	Presentatie, activatie en kennisoverdracht

Ondersteunende activiteiten

<i>Wat</i>	<i>Met wie</i>	<i>Resultaat</i>
Projectmanagement	Blauwzaam, gebiedscoalitie	Afstemming en bijsturing
Projectcommunicatie (website, social media, nieuwsbrieven)	Betrokken stakeholders, Blauwzaam, gebiedscoalitie	Kennis verspreiden, inspireren, bewustwording creëren
Projectadministratie Blauwzaam		

Projectorganisatie

Deze verkenning zal namens Blauwzaam worden uitgevoerd door Lianne Addink-Dölle en Gerard de Winter. Laatstgenoemde zal optreden als projectleider en is derhalve contactpersoon.

- Lianne Addink is de circulair ondernemer achter VerdraaidGoed (en LoopedGoods, Beat the Bag, Coffee Based en De Gespreide Herberg). Lianne houdt zich dagelijks bezig met het opnieuw verwaarden van afval en reststromen en heeft zo ondervonden dat er vele manieren zijn om “afval” te upcyclen tot een nieuw product of tot nieuwe grondstof. Bij Lianne en haar medewerkers is derhalve veel kennis en ervaring aanwezig omtrent het analyseren van reststromen, het inventariseren van behoeften en het bedenken van upcycle-ideeën. Lianne is tevens bestuurslid van Blauwzaam en voorzitter van Streekcentrum Ooievaarsdorp Het Liesvelt.
- Gerard de Winter is al ruim 14 jaar werkzaam op het vlak van marketing en duurzaamheid. In zijn werk als organisatieadviseur en projectmanager bij Koncerna is hij dagelijks bezig met de vraag hoe zijn opdrachtgevers nog meer van betekenis kunnen zijn voor hun klanten en helpt hij hen nieuwe, duurzame projecten op te zetten. Als duurzame marketeer weet hij dat de juiste combinatie van behoeften, kansen en de eigenheid van de organisatie de sleutel tot succes is.

Lianne en Gerard zijn de initiatiefnemers van het project ‘Waarde in de Waard’ en de werkgroep Circulair Ondernemerschap van Stichting Blauwzaam en gelijknamig convenant, medeorganisatoren van het symposium over Circulaire Economie en Innovatie, dat eind oktober 2017 uit naam van Blauwzaam, VNO-NCW en de Rabobank heeft plaatsgevonden, en derhalve op dit thema goed ingevoerd in de A5H.

Projectbegroting verkenning 'Verbouwen van bouw materiaal'

(alle bedragen excl. Btw)

Kostenbegroting

	Uren vrijw.	Tarief vrijw.	Inzet vrijw.	Uren hoog	Uren laag	Uren inhuur	Tarief hoog	Tarief laag	Kosten inhuur	Overige kosten	Totale kosten ex btw
Vorbereidingsfase											
Uitwerken en afstemmen verkenningroute	10 €	35,00 €	350	8	3	11 €	85,00 €	50,00 €	830	€	1.180
Inventariseren en selecteren van kansrijke gesprekspartners en stakeholders	10 €	35,00 €	350	8	4	12 €	85,00 €	50,00 €	880	€	1.230
Werving van deelnemers	10 €	35,00 €	350	40		40 €	85,00 €	50,00 €	3.400	€	3.750
Kick-off met deelnemers en stakeholders	10 €	35,00 €	350	8	8	16 €	85,00 €	50,00 €	1.080	€	1.430
Analysefase											
In kaart brengen van mogelijke materiaalstromen	80 €	35,00 €	2.800	48	24	72 €	85,00 €	50,00 €	5.280	€	8.080
In kaart brengen van mogelijke producten	80 €	35,00 €	2.800	48	24	72 €	85,00 €	50,00 €	5.280	€	8.080
Uitwerken analysefase	80 €	35,00 €	2.800	16	32	48 €	85,00 €	50,00 €	2.960	€	5.760
Ideeënfase											
Middels creatieve sessie genereren van inspirerende ideeën	160 €	35,00 €	5.600	24		24 €	85,00 €	50,00 €	2.040	€	7.640
Uitwerken van ideeën op iD-kaarten	80 €	35,00 €	2.800	24		24 €	85,00 €	50,00 €	2.040	€	4.840
Beoordeling/selectie van meest kansrijke ideeën	40 €	35,00 €	1.400	16	24	40 €	85,00 €	50,00 €	2.560	€	3.960
Verdiepings- en opleveringsfase											
Uitwerken van de geselecteerde iD-kaarten	240 €	35,00 €	8.400	16	24	40 €	85,00 €	50,00 €	2.560 €	500 €	11.460
Presentatie verdiepingskaarten aan stakeholders	80 €	35,00 €	2.800	16	16	32 €	85,00 €	50,00 €	2.160 €	1.500 €	6.460
Ondersteunende activiteiten											
Projectmanagement en afstemming	32 €	35,00 €	1.120	32		32 €	85,00 €	50,00 €	2.720	€	3.840
Projectcommunicatie (website, social media, nieuwsbrieven)	32 €	35,00 €	1.120	16		16 €	85,00 €	50,00 €	1.360	€	2.480
Projectadministratie Blauwzaam	16 €	35,00 €	560	4		4 €	85,00 €	50,00 €	340 €	1.090 €	1.990
	960	€ 33.600		324	159	483			€ 35.490	€ 3.090	€ 72.190

Inkomstenbegroting

	Uren vrijw.	Tarief vrijw.	Inzet vrijw.		Overige inkomsten	Totale inkomsten ex btw
Bijdrage deelnemers en andere stakeholders	840 €	35,00 €	29.400		€ 12.500 €	41.900
Bijdrage Blauwzaam	120 €	35,00 €	4.200		€ 1.090 €	5.290
Bijdrage 'Groen Verbindt'					€ 25.000 €	25.000
	960	€ 33.600			€ 38.590	€ 72.190